

מבט על, גיליון 469, 28 בדצמבר 2014

**סימולציה מדינית-ביטחונית
הסלמה בזירה הצפונית – רקע ומשמעויות**

גבי סיבוני

הפיגוע שביצע חזבאללה בהר דב באוקטובר 2014 הגביר חשש מפני אפשרות של הידרדרות ביטחונית בזירה הצפונית. פיגוע זה העניק יתר תוקף למסרים, שמזכ"ל חזבאללה העביר לישראל בשנה החולפת, ובהם הדגיש, כי פעילות ארגונו מול 'המדינה האסלאמית' ויתר הארגונים החמושים, הלוחמים נגד כוחות משטרו של בשאר אל-אסד, לא תסיט אותו מהמאבק בישראל ומכוונה לנקום את חיסולו של בכיר הארגון עימאד מועיניה (שיוחס לישראל). ברקע הדברים נמצא המידע, שלפיו חזבאללה מתכנן סדרת פיגועים נגד ישראל בצפון רמת הגולן ובמרחב הר דב, במקביל לניסיונותיו הנמשכים להעביר לרשותו בלבנון אמל"ח מתקדם ואסטרטגי מאיראן דרך סוריה. ייתכן שחלק מהמשלוחים האלה כבר הגיע ליעדו.

התכנית לצבא ואסטרטגיה שבמכון למחקרי ביטחון לאומי קיימה סימולציה, שנועדה לבחון את התנאים שבמסגרתם יממש חזבאללה את איומיו ותפתח הסלמה בזירה הצפונית. בסימולציה נטלו חלק מספר קבוצות: חזבאללה, ישראל, ארצות הברית, הגוש הרדיקלי במזרח התיכון – בהובלת איראן, הפלסטינים – הרשות הפלסטינית וחמאס, רוסיה. הקבוצות אוישו על ידי חוקרים מהמכון ואליהם הצטרפו מומחים חיצוניים, העוסקים בסוגיות ביטחוניות-אסטרטגיות במזרח התיכון.

תרחיש הפתיחה

לפי התרחיש, שנמסר לכל הקבוצות, שני פיגועים בוצעו בו זמנית נגד מטרות ישראליות על ידי חזבאללה: פיצוץ זירת מטענים במקביל לירי מקלעים ונ"ט על סיור של צה"ל בגזרת הר דב. בקרב כוחות צה"ל היו שני הרוגים ושני פצועים, ולוחם אחד נעדר. כן פוצצה זירת מטענים נוספת בצפון רמת הגולן. בפיצוץ, שכוון נגד סיור של צה"ל, נהרג חייל ושלושה נוספים נפצעו באורח בינוני. למחרת היום, קרי מועד תחילתה של הסימולציה, הנחה הקבינט המדיני-ביטחוני של ישראל את צה"ל להגיב. הותקפו שלוש מטרות של חזבאללה בבקעת הלבנון ומטרה נוספת של הארגון בצד הסורי של גבול סוריה ולבנון. תגובת חזבאללה לא אחרה לבוא. באותו הלילה נפתחה אש נ"ט לעבר מספר מוצבי צה"ל ונורתה אש רקטות קצרות-טווח לכיוון נהרייה, צפת וקריית שמונה. פרט למספר נפגעי חרדה, לא דווח על נפגעים.

עמדות המוצא

עמדות הפתיחה של ישראל, כפי שנוסחו על ידי המשתתפים בקבוצה זו, כללו שתי מטרות אסטרטגיות: הימנעות מהסלמה וחיזוק ההרתעה הישראלית. משום שבין שתי המטרות האלו קיים מתח מובנה – פעולות לחיזוק ההרתעה עלולות להוביל להסלמה בעימות, נבחנו מספר חלופות לפעולה. הראשונה הייתה "שקט יענה בשקט", ותכליתה 'הכלה' של האירועים. החלופה השנייה התמקדה בהפעלת לחצים על הקהילה הבינלאומית, כדי שתדרבן את חזבאללה לחדול מהתגרות בישראל. השלישית גרסה תגובה צבאית תקיפה, שתכאיב לחזבאללה אולם לא תחייב אותו לתגובה מסיבית. לאחר בחינת החלופות, החליט הצוות הישראלי על תגובה משולבת: תקיפה של אמצעי ירי אסטרטגיים וארוכי טווח של חזבאללה, במקביל לפנייה לקהילה הבינלאומית ולהודעה פומבית הדורשת "שקט תמורת שקט" וכן היא דורשת את השבת החייל הנעדר.

נקודת המוצא של צוות חזבאללה הייתה, שהועבר לישראל מסר, כי הארגון חותר ליצירת משוואת הרתעה הדדית משופרת מבחינתו. הארגון ביקש למנוע הסלמה. את מינון התגובה הישראלית פירש צוות חזבאללה כמעיד על כך, שגם ישראל אינה מעוניינת בהסלמה רבתי בעת הזו. לכן, התגובה לתקיפה הישראלית, הייתה ירי לבסיס צבאי ולשטחים פתוחים. בנוסף, וכחלק מצעדים למימוש האסטרטגיה, העביר הארגון מסר שלפיו הוא שוקל להעביר את החייל החטוף לאחריותה של ממשלת לבנון.

במזרח התיכון בעת הזו, היעד הראשון במעלה מבחינת ארצות הברית, הוא המאבק ב'מדינה האסלאמית'. זאת, על סמך ההכרה בסכנה שהשתלטות הארגון על שטחים בסוריה ובעיראק מאיימת גם על יציבותם של המשטרים בירדן, לבנון, ערב הסעודית ומדינות נוספות במפרץ. על כן ביקש הצוות, שמילא

את תפקיד הממשל האמריקאי, להימנע מהסטה של משאבים לכיוון של עימות אחר, כגון זה המאיים להתפתח בין ישראל לחזבאללה. מאידך גיסא, הממשל רואה באיראן גורם שיכול לסייע במאבק נגד 'המדינה האסלאמית' ובה בעת הוא מעורב במשא ומתן עם איראן בנושא הגרעין. עקרונית, ניתן היה לפנות לאיראן ולבקשה להפעיל את קשריה ההדוקים עם חזבאללה, כדי לשכנעו להימנע מהסלמה, אך הצוות האמריקאי נמנע מכך משום שלא היה מוכן להיקלע למצב שטהרן מבקשת תמורה בתחום הגרעין. כמו הצוות הישראלי וצוות חזבאללה, וגם על יסוד הנחה כי ישראל וחזבאללה כאחד אינם מעוניינים בהתלקחות נרחבת, בחר הצוות האמריקאי להימנע ממעורבות ישירה והעדיף להסתפק במעקב אחר המתרחש.

מדינות הגוש הרדיקלי, סוריה ואיראן, בחנו את המתרחש מאותה זווית ראייה. שתיהן שאפו למנוע הידרדרות נוספת, שעלולה לסבכן. הן פעלו בשני ערוצים: ניסיון לרסן ולמתן את תגובת חזבאללה "לתוקפנות הישראלית"; פנייה לארצות הברית, כדי שתרסן את ישראל (השיחות בין איראן למעצמות אפשרו פנייה איראנית ישירה לארצות הברית). עם זאת, שתי המדינות הבהירו, כי אם תחול הידרדרות במצב, הן תעמודנה לצד חזבאללה. יצוין שלהערכת דמשק וטהרן, קשריהן עם רוסיה לא נראו רלוונטיים ביותר בהקשר לעימות המתפתח.

אשר לפלסטינים, ניכר יחס הפוך בין משקלם בהתרחשויות לבין המורכבות שיצרו. הצוות הפלסטיני בסימולציה ייצג הן את הרשות הפלסטינית והן את חמאס – שתי ישויות "רשויות" מתחרות, בעלות הגיונות אסטרטגים שונים. חמאס ראה בעימות המתפתח בין ישראל לחזבאללה הזדמנות להיחלץ ממצבו העגום, לאחר 'צוק איתן' ולנוכח הסכנה, כי ככל שיתעכב פרויקט השיקום ברצועת עזה יאבד תמיכה בזירה הפלסטינית הביתית. מבחינת חמאס, הענקת גיבוי לחזבאללה אמורה הייתה לסייע לו לחדש את קשריו עם איראן ובה בעת להחליש את מעמדה של הרשות (שכן צפוי היה שלא תעודד את מאבקו של חזבאללה בישראל). הרשות הפלסטינית מצדה ראתה בעימות סכנה שעלולה להסיט את תשומת הלב הבינלאומית מהעניין הפלסטיני ולבלום את תנופתה הדיפלומטית. יתר על כן, הרשות חששה שהפגנות התמיכה בחזבאללה בגדה המערבית, אם יתפשטו, יחוללו הסלמה בין פלסטינים לישראל. משום כך פעלה למנוע את שלהוב היצרים ברחוב הפלסטיני תוך שהיא טורחת למנוע היווצרות של רושם כאילו היא פועלת בשם האינטרס הישראלי.

רוסיה נשארה בשולי ההתרחשות. הצוות הרוסי הביע חשש מהיגררות של ישראל לעימות בסוריה, שיהיו לה השלכות שליליות על אינטרסים מובהקים שלה במדינה השסועה. לכן נשקלה האפשרות לייצר פרובוקציה, למשל באמצעות שליחה של ספינת מלחמה לסוריה. ואולם, להערכת הצוות, התנאים לא הצדיקו מהלך ראוותני שכזה. הניסיון להניע את ארצות הברית להקל את הסנקציות שהוטלו על רוסיה בגין מדיניותה באוקראינה, לא צלח; רוסיה נקלעה למשבר כלכלי חמור מסיבה זו, וגם על שום צניחתו של מחיר הנפט. אפשרות 'להקריב' את אסד בתמורה להקלה בסנקציות, שנשקלה על ידי הצוות, לא הגיעה לידי מבחן בסימולציה.

תובנות

חוסר הרצון, המשותף לכל הקבוצות המעורבות, להיגרר להסלמה, היה מאפיין מרכזי של סימולציה זו. כל הצדדים ניסו להכיל את האירוע ולהגבילו לסבב מהלומות קצר. בין הגורמים המרסנים בלטו במיוחד האתגר שמציבה 'המדינה האסלאמית' והיחלשות הציר השיעי באזור, מעורבות חזבאללה בלחימה בסוריה, והדיאלוג בין טהרן לווינגטון – הן בנושא הגרעין והן בתחום ההתמודדות עם 'המדינה האסלאמית', שהיא אויב משותף. מבחינת ישראל, גורם מרסן היה האינטרס המובהק להימנע מעימות גורף בזירה הצפונית – בפרט מחשש שמא יגלוש גם לזירה הפלסטינית, וזאת כשישראל מתמודדת עם אתגר מדיני-דיפלומטי מחרף בזירה הבינלאומית. מבחינת חזבאללה, היחלשות הציר השיעי במרחב הוא גורם נוסף, האמור ליצור רסנים. על פי הדינמיקה שהתפתחה בסימולציה, נראה שחמאס נותר גורם ההתנגדות העיקרי, שישראל נמצאת בראש סדר היום שלו.

מעבר לתובנות אלה, שעלו במהלך הסימולציה, נותרה בעינה שאלה לגבי המניעים שדחפו את חזבאללה לפעול בזירת הר דוב באוקטובר האחרון. בשל ההשפעות המרסנות, כפי שנצפו בסימולציה, האירוע עבר ללא תגובה ישראלית משמעותית, שעלולה הייתה לגרור הסלמה לא-מבוקרת ולהצית את הזירה הצפונית.

מטבע הדברים, סימולציה יוצרת רושם, אולי אשליה, שהתפתחויות והשתלשלות האירועים נמצאות תחת שליטה. זאת, משום ששיקולים המעריבים נקמה וכבוד, למשל, פחות באים בה לידי ביטוי. אמנם, נראה שישראל וחזבאללה אינם מעוניינים בהסלמה משום שאין הישג וודאי וברור, שיוכלו להשיג באמצעותה. נהפוך הוא. ועם זאת, אין ערובה לכך שלא ייגררו לסבב אלימות, שאינן חפצות בו, ולכך שעומות ביניהם לא יתפשט כתוצאה מקריאה שגויה של כל צד את שיקוליו ומהלכיו של השני.